

A berlini fal története – feladatlap

A feladatlapot a 3. oldalon kezdődő források segítségével tudod megoldani.

1. feladat

Mit jelentenek az alábbi fogalmak?

- Trizónia
- Blokád
- „Sztálin füve”
- Stasi
- léghíd
- VOPO
- Embargó
- A berlini fal nyulai

2. feladat

- Milyen botrányok (legalább három eseményt sorolj fel!) tették feszült légkörűvé a 15. ENSZ közgyűlést (1860. október)?
- A kelet-berlini határ megnyitása egy véletlen mű volt. Mi volt ez?
- Ki és milyen alkalomkor mondta a következő mondatot: „Ich bin ein Berliner!”?
- Ki és milyen alkalomkor mondta a következő mondatot: „Berlin a Nyugat heréje ...!”?
- Mi történt a Kiengesztelődés templomával?
- Honnan származik a neve a híres ellenőrző pontnak, a Checkpoint Charlie-nek?
- Sorolj fel olyan országokat, amelyek a kommunista időszakban területileg megszálltak voltak!
- Mik voltak a Nyugat-Berlin blokádjának közvetlen kiváltó okai?
- Mi történt a határon álló épületekkel?
- Egy alkalommal a Checkpoint Charlie-nál farkasszemet néztek a szovjet és az amerikai tankok. Mi váltotta ki ezt a feszült helyzetet?
- Hol tudták elhelyezni a Nyugat-Berlinben keletkezett szemetet?
- Nyugat-berlini diákok mentettek meg egy keleti határőrt. Hogyan sérült meg a határőr?

3. feladat

Miről nevezetesek az alábbi helyszínek?

- Kacsacsőr
- Adler Kávéház
- Falmúzeum
- A budapesti Tabán
- Tempelhof
- East Side Gallery
- Bornholmer Strasse
- Steinstücken
- Tegel-tó
- Bernauer Strasse
- Lenné-háromszög

4. feladat

Kik voltak, milyen szerepet játszottak az alábbi személyek a Berliini fal huszonnyolc éves történetében?

- Peter Fechter
- Chris Gueffroy
- Walter Ulbricht

- Willy Brandt
- Brigeta Tempel
- Günter Litfin
- Eric Honecker
- Winfried Freudenberg

5. feladat

A faltörténete számokban

Mennyi lakosa volt Nyugat-Berlinnek?

Hány légitályosón látták el a blokádalávetett Nyugat-Berlint?

Hány keletnémet dolgozott Nyugat-Berlinben?

Hány ember őrizte a falat?

Hány légi küldetést hajtottak végre a nyugatiak Nyugat-Berlin blokádja idején?

Hány keletnémet menekült nyugatra 1949 és 1961 között?

Hány kilométeres volt a berlini fal?

Hány kutya segített a fal őrzésében?

Hány ember halt meg menekülésközben a falnál?

Mennyi volt a leghosszabb börtönbüntetés, amit egy NDK-ás vezető letöltött?

302 darab óratorony őrizte a falat. Mára hány maradt meg?

Hány szovjet tank állomásozott az NDK-ban?

6. Feladat

Mi történt az alábbi időpontokban?

1848. június 26.

1961. június 15.

1949. május 23.

1949. október 9.

1989. szeptember 11. (Magyarország)

1990. július 1.

1990. július 13.

7. feladat

Képek, graffitik, filmek és térképek – keresgélj a „neten”!

- Jelöld be Berlin térképén a meg szállási zónákat!
- Mi a rendszáma a berlini fal trabantjának?
- Milyen emlékművet állítottak a falnál elhunytak emlékére?
- Melyik nagyhatalom szektorában sikerült megszöknie a híres képen látható határőrnek?
- Az egyik „falfestményen” egy szovjet és egy NDK-ás politikus igen furcsán üdvözli egymást. Mi látható a képen? Mit tudsz a „köszöntés” eredetéről?
- Milyen szobor őrzi Peter Fechter emlékét?
- Milyen a közös Marcus Vetter, Vitézy László és Thomas Berger tevékenységében?
- Hogyan kapcsolódik Roger Waters személye a berlini fal történetéhez?

Az alábbi források (szövegek és videók) segítségével tudod megoldani a feladatlapot. Jó munkát kívánok!

1948. június 26. | Légihíd létesül Nyugat-Berlin felett

http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/1948_junius_26_legihid_letesul_nyugat_berlin_felett/

Szerző: Tarján M. Tamás

„Nézze, én kész vagyok megpróbálni a légihidat. Nem tudom garantálni, hogy működni fog, és biztos vagyok benne, hogy még a legjobb esetben is fázni fognak az emberek és éhesek lesznek. És ha a berliniek nem tartanak ki, elbukik az egész.”

(Lucius D. Clay amerikai tábornok)

1948. június 26-án létesítettek légihidat a nyugati szövetségesek Nyugat-Berlin és az általuk ellenőrzött megszállási övezet, az úgynevezett Trizónia között, miután a szovjet Vörös Hadsereg blokád alá vette a német fővárost. Bár az első napon csak néhány amerikai repülőgép szállt le a Tempelhof légikikötőben, néhány héten belül a brit–francia–amerikai összefogás eredményeként sikerült biztosítani az elszigetelt nyugat-berliniek ellátását, így a hidegháború első jelentős konfliktusa – 11 hónap elteltével – Sztálin kudarcával végződött.

A jaltai konferencián született határozatoknak megfelelően a Harmadik Birodalom kapitulációja után – az Oderától keletre fekvő területektől megfosztott – Németországot az antifasiszta szövetségesek négy megszállási övezetre osztották fel. Jóllehet, Berlin mélyen a szovjet zónában feküdt, a győztesek a főváros esetében is hasonlóképpen jártak el. A nagyhatalmak kompromisszumának eredményeként a megszállt Németország ügyei a Külügyminiszterek Tanácsának asztalára tartoztak, míg a főváros irányítása a Kommandatúra hatáskörébe került, ám a négypárti együttműködés esélyei a hidegháborús konfliktus kieleződéssel fokozatosan romlottak.

Az egykori szövetségesek a világpolitika színpadán vetélytársakká váltak, ez a rivalizálás pedig Németország esetében okozta a legnagyobb feszültséget, hiszen a jaltai tervekben a felosztás csak átmeneti megoldásként szerepelt; a valódi tét itt az volt, hogy az újraegyesítés vajon kinek az irányítása alatt megy majd végbe. Ez a folyamat egyébként látszólag magától megindult, ugyanis a nyugati győztesek a leküzdhetetlennek bizonyuló recesszió megszállási övezeteik egyesítésével próbáltak felülkerekedni. 1947 szeptemberében Nagy-Britannia és az Egyesült Államok létrehozta Bizóniát – London ezzel egyértelmű jelét adta, hogy a szuperhatalmi versengésben már nem tekinthető egyenrangú partnernek –, majd hamarosan a franciák is csatlakoztak, így született meg Trizónia.

Sztálin természetesen gyanakvással figyelte az eseményeket: egyfelől attól tartott, hogy korábbi szövetségesei kihúzzák alóla a talajt Kelet-Európában, másfelől pedig arra törekedett, hogy Németország szovjet befolyás alatt egyesüljön újra. Erre abban az esetben mutatkozott valós esély, ha a recesszió elhúzódik, és támogatottságot teremt a nyugati kommunista szervezeteknek, így aztán a diktátor 1947-től mindinkább igyekezett sabotálni a közös bizottságok munkáját. Ennek megfelelően Moszkva 1948 februárjában elutasította azt az amerikai javaslatot, hogy a négy megszállási zóna egy új, közös valutával stabilizálja a gazdaságot, miután pedig Trizóniában június 20-án Sztálin hozzájárulása nélkül is bevezették az új márkát, a diktátor radikális lépésre szánta el magát. A következő napon a Szovjetunió bejelentette, hogy ezentúl vizsgálat alá veti a Nyugat-Berlinbe tartó amerikai, francia és brit konvojok rakományát, majd a nyugati szövetségesek elutasítására válaszul a Vörös Hadsereg június 24-én lezárta a fővárosba vezető összes vízi és szárazföldi útvonalat. A kétmillió metropolis ezzel látszólag áttörhetetlen

blokád alá került, azonban a Trizóniából kiinduló három légifolyosó mégis elegendőnek bizonyult Sztálin tervének meghehítségéhez.

A szovjet blokád megdöbbsentette a nyugati szövetségeseket, Harry S. Truman elnök azonban e válságos pillanatban is megőrizte hidegvérét, és lebeszélte Lucius D. Clay tábornokot, az amerikai zóna parancsnokát a fegyveres fellépésről. Washington el akart kerülni egy újabb háborús konfliktust, ezért Trizónia megszállói úgy döntöttek, hogy a fent említett légifolyosókon keresztül próbálják meg biztosítani a nyugat-berliniek alapvető szükségleteit. A szovjetek eközben fokozatosan csökkentették, majd megszüntették a városrész áramellátását, az éhínség által fenyegetett polgárokat pedig élelmiszerjegyekkel, illetve lakásokkal igyekeztek átcsábítani Kelet-Berlinbe. Nyilvánvaló volt, hogy a németek pusztán ideológiai okokból nem fognak a végtelenségig várni a brit–francia–amerikai segítségre, ezért villámgyorsan „fel kellett építeni” a főváros és Trizónia között húzódó légihidat. Az első – vizet, élelmiszert, fűtőanyagokat és orvosságot szállító – gépek 1948. június 26-án landoltak a Tempelhof repülőtéren, majd a következő napokban egyre több ellátmány érkezett a nélkülözö berliniek számára.

A gatowi légikikötő révén hamarosan a britek is csatlakoztak az amerikai akcióhoz, míg a franciák a Tegel-tónál egy új leszállópálya felépítését is vállalták a siker érdekében, így a légihíd kapacitása nem csak a szovjet, de a nyugati várakozásokat is felülmúlta. Július közepén már átlagosan napi 2500 tonna ellátmány érkezett légi úton Nyugat-Berlinbe, ez a teljesítmény azonban szinte emberfeletti munkát igényelt úgy az irányítók, mint a pilóták részéről: a Tempelhof repülőtéren például minden negyedik percben földet ért egy repülőgép. A nehézségeket jól mutatja, hogy a berlini légihíd működtetése végül amerikai részről 31, brit részről pedig 39 ember életét követelte, amiben az is szerepet játszott, hogy a szovjetek esetenként a rádióadás zavarásával és harci repülőgépek bevetésével igyekeztek még kedvezőtlenebb körülményeket teremteni.

Miután az 1948-49-es év tele viszonylag enyhének bizonyult, a légihíd a hidegebb hónapokban is elégséges ellátást nyújtott a lakosság számára, az idő múlásával pedig lassan a szovjetek is revideálták korábbi álláspontjukat. Egyfelől nyilvánvalóvá vált, hogy az Egyesült Államok és szövetségesei akciójukkal teljesítették a lehetetlent, másfelől pedig világosan kitűnt, hogy a különálló Nyugat-Berlin – és a nyugati márka – önmagában nem jelent veszélyt a szovjet pozíciókra. Sztálinnak ugyanakkor azzal is számolnia kellett, hogy a blokád mérhetetlen népszerűségvesztést okozott a szocialista szuperhatalom számára, ezért hajlandó volt kompromisszumot kötni a német főváros ügyében. A változást Szokolovszkij marsall menesztése jelezte előre, majd 1949 tavaszán a tárgyalások is megkezdődtek, ahol az amerikaiak azzal próbáltak javítani pozíciójukon, hogy húsvétkor 24 óra leforgása alatt 13 000 tonna szén szállítottak Nyugat-Berlinbe.

A felek végül kompromisszumot kötöttek, így május 12-én Trizónia és a Vörös Hadsereg is feloldotta a maga blokádját, vagyis visszaállt a status quo, ami megalapozta Németország jövőbeni kettészakítottságát. A szövetségesek tehát 11 hónapos kemény munkával sikeresen megtörték a Vörös Hadsereg blokádját, ezért viszont komoly anyagi áldozatot kellett hozniuk: 1948. június 26-a után több mint 278 000 légi küldetés indult, és összesen 2,3 millió tonna áru jutott el Nyugat-Berlinbe, ez az emberfeletti küzdelem azonban időközben 224 millió dollárt emésztett fel.

1961. augusztus 13. | A berlini fal „alapkőletétele”

http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/1961_augusztus_13_a_berlini_fal_alapkoletetele/

Szerző: Tarján M. Tamás

„Senkinek sem áll szándékában falat építeni!”

(Walter Ulbricht, az NDK pártfőtitkára, 1961. június 15.)

1961. augusztus 13-án hajnalban húzta fel az NDK hadserege a Kelet- és Nyugat-Berlint elválasztó szögesdrótot, melyet néhány napon belül áthatolhatatlan fal váltott fel, és majdnem három évtizedre kettészakította a német fővárost.

Miután a Harmadik Birodalom 1945 tavaszán kapitulált a szövetségesek előtt, a Jaltában született megállapodás szerint a győztesek négy – egy szovjet, egy amerikai, egy francia és egy brit – megszállási övezetre szabdalják szét az új határok közé szorított Németországot. Berlin területe e felosztás szerint a szovjet zónába került volna, a szövetségesek azonban úgy határoztak, hogy a tervezett újraegyesítésig közösen látják el a főváros katonai ellenőrzését. Mint ismeretes, a hidegháborús konfliktus eszkalálódása végül nem tette lehetővé az ideiglenesnek tervezett állapot felszámolását: Sztálint gyanúval és félelemmel töltötte el a brit, francia és amerikai zóna – a későbbi NSZK területét magába foglaló Trizónia – egyre szorosabbá váló együttműködése, ezért 1948 nyarán kísérletet tett arra, hogy Nyugat-Berlin blokád alá helyezésével a város egészét a Vörös Hadsereg fennhatósága alá vonja. A nyugati szövetségesek egy 11 hónapon át fenntartott léghíd segítségével megghiúsították a diktátor tervét, a hidegháborús „forró pont” felszámolása érdekében azonban kénytelenek voltak kompromisszumot kötni. A berlini blokád után rögzült Németország kettéosztottsága, amit az NSZK és a szocialista blokkhoz csatlakozó NDK születése pecsételt meg.

Az Európát átszelő Vasfüggöny tehát a német területeket is kettéhasította, az egykori főváros azonban továbbra is kivételes státust élvezett. A hidegháborús szuperhatalmak sokáig elzárkóztak attól, hogy az egységes infrastruktúrával rendelkező Berlint is két részre osszák, igaz, az évek során bizonyos korlátozásokat életbe léptettek. 1952-ben a nyugati városrész lakói számára megtiltották az NDK-ba való beutazást, Kelet-Berlinben pedig súlyos adóterhekkkel sújtották azokat, akik a jobb fizetéssel kecsegtető „kapitalista” oldalon vállaltak állást. A helyzet ellentmondásosságát az mutatja meg leginkább, hogy az 1950-es években így is több, mint 60 000 keleti munkást alkalmaztak Nyugat-Berlinben, akik az ottani erős márkával a szocialista állam gazdaságára is jótékony hatást gyakoroltak.

A nyitottság tehát kezdetben kölcsönös előnyöket biztosított a felek számára, az idő múlásával azonban az NDK egyre komolyabb fenyegetésként élte meg azt, hiszen a két Németország teljesen eltérő irányban fejlődött. A keleti részen tapasztalható nyomorúságos körülményekkel és terrorral szemben az NSZK szabadságot és jólétet kínált – lásd. az '50-es évektől megmutatkozó „német csodát” –, amit a határokon szögesdrót és aknazár választott el a szocialista állam polgáraitól, ám Berlinben csupán pár utcányi távolságot kellett megtenniük érte. Ennek eredményeként a fővároson keresztül 1949–61 között hatalmas tömegek szöktek nyugatra: az NDK 17 millió lakosából mintegy 2,6 millióan vándoroltak át az NSZK területére, ez a folyamat pedig súlyos munkaerőhiányt idézett elő a szocialista államban. A krízis az 1961-es esztendőben tetőzött, ugyanis a berlini határszakasz lezárásáig – tehát augusztus 13-áig – több mint 207 000 ember távozott az NDK-ból.

Tekintve, hogy a szocialista állam semmilyen tekintetben nem versenyezhetett az NSZK-val, a pártvezetés az összeomlást kizárólag úgy kerülhette el, ha megszünteti a kivándorlás lehetőségét. Walter Ulbricht, a kommunista párt főtitkára ugyan még 1961 júniusában is tagadta azt a vádat, hogy az NDK kormánya falat akar emelni Berlin közepén, a valóságban azonban már csak arra várt, hogy Hruscsov jóváhagyja tervét. Erre 1961 nyarán került sor, így Ulbricht az augusztus 12-i pártértekezleten bejelentette a fővárosi határszakasz teljes lezárását. Másnap éjjel után alig egy órával keletnémet katonákat vezényeltek a korábbi brit–francia–amerikai zóna határára, akik hajnalra ismét elvágták a nyugati városrészt a külvilágtól. Az övezeteket összekötő utcák burkolatát feltörték, a határon áthaladó metró- és vasútszakaszokat lezárták, és mintegy 160 kilométer hosszú drótkerítést telepítettek Nyugat-Berlin köré.

Az akadályrendszer, melyet néhány napon belül betonfal váltott fel, nem csak a fővároson belül húzódott, hiszen az egykori brit–francia–amerikai zóna minden oldalról az NDK területével volt határos; fontos viszont megemlíteni, hogy a keletnémet hadsereg ezúttal nem vonta blokádnak alá a városrészt, hanem különböző tranzitvonalak kijelölésével biztosította az összeköttetést Nyugat-Berlin és az NSZK között. A drótkerítés villámgyors felhúzása természetesen nemzetközi botrányt okozott, az amerikai diplomácia azonban gyakorlatilag tehetetlennek bizonyult az NDK törekvéseivel szemben. Augusztus 15-én megkezdődött a betonfal építése, mely az állandó bővítések következtében az esztendő alatt áthatolhatatlan erőrendszerre terebélyesedett. Az 1980-as években a korábbi primitív drótkadály helyén már egy 3,5 méter magas és 1 méter széles monstrum húzódott, ahol többek között egy második fallal, árokrendszerrel, őrtornyokkal, kutyás határőrökkel és helyenként aknamezők létesítésével igyekeztek elrettenteni az esetleges határsértőket.

A fenyegetés dacára a kelet-berliniek már az első napoktól fogva igyekeztek kijátszani a fegyveres őrség figyelmét: az építkezésre felügyelő katonák közül például 85 fő dezertált az NSZK területére, de a civilek közül is rengetegen vállalták a kockázatot annak érdekében, hogy nyugatra juthassanak. Kezdetben a falmászás mellett sokan gépkocsival akarták áttörni a betonépítményt, illetőleg a zóna határán álló épületek ablakain keresztül próbálták elmenekülni a keleti városrészből, a védelmi rendszer bővülése azonban egyre merészebb ötleteket inspirált. Akadtak, akik alagútásással kísérleteztek, míg mások házi készítésű léghajóval próbáltak átrepülni az akadályok felett, miután azonban a határsértőkre azonnali tűzparancs volt érvényben, az elkeseredett polgárok közül sokan – becslések szerint körülbelül kétszázan – életükkel fizettek merészségükért. A berlini fal fennállásának 28 esztendeje alatt a világ kettéosztottságának, a hidegháborúnak és a kommunista diktatúra embertelenségének jelképévé vált: családokat és barátokat szakított szét, hogy aztán a Szovjetunió hanyatlásával 1989 novemberében éppen olyan gyorsan omoljon össze, mint ahogyan felépült.

1960. október 12. | Hruscsov cipője az asztalra kerül

http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/1960_oktober_12_hruscsov_cipoje_az_asztalra_kerul/

Szerző: Tarján M. Tamás

„El fogunk titeket temetni!”
(*Nyikita Szergejevics Hruscsov*)

1960. október 12-én történt az ENSZ-közgyűlések történetének egyik legszürreálisabb jelenete, amikor is Nyikita Hruscsov, a Szovjetunió pártfőtitkára élesen kikelt a szocialista nagyhatalmat kritizáló Fülöp-szigeteki küldött ellen, és tiltakozásképp cipőjével verte asztalát. Hruscsov lábballalja később a hidegháborús időszak egyik legismertebb szimbóluma és számos legenda forrása lett, mindazonáltal egyetlen kétségbevonhatatlan forrás sem tanúskodik arról, hogy a botrányos eset valóban megtörtént.

Az ENSZ 15. közgyűlése 1960-ban meglehetősen forró hangulatban kezdődött meg, ugyanis az ötvenes évek végére enyhülő hidegháborús helyzet az 1960 májusában, Szovjetunió felett lelőtt – amerikai – U–2-es kémrepülőgép botrányával ismét fagyossá vált, a szembenállást pedig a harmadik világban folytatott versenyfutás tovább fokozta. A szeptemberben kezdődő tárgyalások

fő vitatémája – a dél-tiroli osztrák kisebbség és a világ menekültjeinek ügye mellett – a dekolonizáció kérdése volt, ám a jelen lévő politikai vezetők és delegáltak később gondoskodtak arról, hogy az ülésorozat ne az ott hozott határozatok miatt maradjon emlékezetes. Bár Fidel Castro szeptember 28-i – Guinness-rekordot állító – négy és fél órás beszéde, valamint az amerikai Henry Cabot Lodge későbbi híres „poloska-bemutatója” ugyancsak ezen ülésorozat része volt, a furcsa események csúcsát mindenképpen Nyikita Hruscsov emlékezetes botránya jelentette, aki állítólag lábbelijével ütötte az asztalt, hogy így hallgattassa el az országot kritizáló szónokot.

De hogyan is került a cipő az asztalra? Bár később a nyugati és szocialista sajtóorgánumok számos legendát költöttek Hruscsov dühkitörése köré, a valóságban a nevezetes eset az ENSZ-közgyűlés 902. plenáris ülésén, 1960. október 12-én történt meg, amikor Lorenzo Sumulong, a Fülöp-szigetek küldöttje a dekolonizáció kapcsán tartott beszédet. A szónok, miközben a gyarmati sorban tartott népek azonnali felszabadításáról beszélt, nem mulasztotta el bírálni a Szovjetuniót sem, melyet azzal vádolt, hogy egyszerűen „magába olvasztja” a kelet-európai országokat, és súlyosan korlátozza önrendelkezésüket.

A beszámolók megegyeznek abban, hogy a szovjet pártfőtitkár türelme ezen a ponton fogyott el, ám abban már nincs egyetértés, hogy Hruscsov egész pontosan mit és milyen sorrendben tett: az egyik verzió szerint a politikus a bírálat hallatán a pulpitusra rohant, és számos minősíthetetlen jelző mellett az „Egyesült Államok talpnyalójának” nevezte Sumulongot, majd kiszorította őt az emelvényről. Ezen forrás alapján a nevezetes cipőlevétel csak azután esett meg, hogy a Fülöp-szigeteki delegált visszakarta a szót Frederick Bolandtól, az ülés elnökétől. Mások ellenben úgy emlékeznek, Hruscsov előbb öklével, majd cipőjével ütemesen verni kezdte asztalát, és csak később ment ki az emelvényre, hogy erővel vessen véget a kellemetlen kritikának. Egy biztos: a szovjet vezető és a keleti blokk képviselőinek rendbontása és a kialakuló káosz nyomán Boland rövid idő múlva berekesztette az ülést, másnap pedig Hruscsov hazatért Moszkvába.

Felmerül persze a kérdés, hogy egy olyan jelenet, amely alig 50 éve, a modern hang- és filmtechnika korában játszódott, hogyan képezheti találgatás tárgyát? Úgy, hogy – rejtélyes módon – Hruscsov állítólagos tombolásáról nem maradt fenn hiteles képi, vagy hangis bizonyíték. Ennek következtében máig nem sikerült tisztázni, hogy egész pontosan mi is történt az ENSZ-közgyűlés 902. plenáris ülésén, így aztán olyanok is akadnak – például a főtitkár fia, Szergej –, akik úgy vélik, az egész botrány csupán egy anekdota, amit a közvélemény később legendává formált.

A velük szemben álló „hívők” tábora sem egységes, ugyanis közülük sokan – így a pártfőtitkár unokája, Nina L. Hruscsova is – azon az állásponton vannak, hogy a cipővel okozott botrány nem spontán, hanem nagyon is megrendezett volt, és arra szolgált, hogy a kedvezőtlen helyzetbe került politikus emelt fővel hagyhassa ott New Yorkot. Az elmélet hívei azokra a szemtanúkra alapozzák véleményüket, akik később arról nyilatkoztak, hogy az ominózus eset során Hruscsov mindkét lábán viselt cipőt, illetve, hogy a szovjet delegációból az ülés alatt „valakik” hoztak neki egy harmadik lábbelit; némiképp az ő véleményüket támasztja alá az is, hogy a terem szűkös viszonyai között egy olyan testes ember, mint a pártfőtitkár képtelen lett volna lehúzni a cipőjét.

Mi is hát az igazság Hruscsov cipőjével kapcsolatban? Pontosan nem tudjuk, de ahogy más legenda esetében, úgy itt sem ez a lényeg. A nevezetes esemény, mely napokon, sőt, órákon belül bejárta a világsajtót, idővel szimbólummá vált, amit a hidegháborúban szemben álló felek később előszeretettel elevenítettek fel: az Egyesült Államok számára kárörömmel vegyes derűtséget és némi elégtételt hozott a pártfőtitkár – állítólagos – dühkitörése, miközben az eset a szocialista világrend erőszakosságára is remek bizonyítékot szolgáltatott.

Paradox módon maga Hruscsov is szívesen emlékezett vissza az 1960. október 12-i botrányra, mely lehetőséget teremtett neki ahhoz, hogy odahaza erőt és keménységet sugározzon, ami a szocialista blokk politikai kultúrájában elengedhetetlen volt. A pártfőtitkár olyannyira nem szégyellte a „cipős ügyet”, hogy visszaemlékezéseiben még számos hasonló esetről megemlékezett, melyek valószínűleg soha nem történtek meg. Bár egyesek – főleg Hruscsov rokonai – máig igyekeznek lerombolni a szovjet vezetőről keringő legendát, az ENSZ New York-i székházába látogató turisták egyik első kérdése máig a nevezetes asztal hollétére vonatkozik.

1949. május 12. | A Szovjetunió feloldja a Nyugat-Berlin köré vont blokádot

http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/1949_majus_12_a_szovjetunio_feloldja_a_nyugat_berlin_kore_vont_blokadot/

Szerző: Tarján M. Tamás

1949. május 12-én oldották fel a 11 hónapig fenntartott berlini blokádot, véget vetve ezzel a Szovjetunió és a nyugati szövetségesek közt kialakuló hidegháború első jelentős konfliktusának.

Annak ellenére, hogy a második világháború felszabadító harcai során Németország fővárosát a szovjet Vörös Hadsereg érte el elsőként, a győzelem után nem csak a német állam területét, hanem Berlint is négy ellenőrzési zónára osztották fel a szovjet, francia, angol és amerikai szövetségesek. A háborút követő években sűrűsödtek a szovjet-nyugati ellentétek, melyek 1948-ban az angolszászok által létrehozott egységes gazdasági övezetben, a Trizóniában és az új német márka júniusi bevezetésében csúcspontot értek el. Németország sorsa ekkor még eldöntetlen volt, ezért Sztálin abban reménykedett, hogy sikerül egy szovjet befolyás alá kerülő, egységes német államot létrehozni. Sztálin számára a Trizónia és az új valuta kiindulópontnak tűnt Németország nyugatról kiinduló egyesítési kísérletéhez, fokozva a diktátor bizalmatlanságát egykori szövetségesével szemben. A Szövetséges Ellenőrző Bizottságból 1948 májusában kivonuló Szovjetunió egyetlen területen mérhetett megelőző csapást egykori szövetségesére: a brit övezettől 180 kilométerre fekvő, kétmillió lélekszámmal rendelkező Nyugat-Berlinben.

A Vörös Hadsereg a német márka bevezetését követő napon (1948. június 20.) blokádot alá vontak a városrészbe vezető összes közutat, vasutat, vízi útvonalat, egyedül a légifolyosót hagyva szabadon az angolszászok számára. A szovjet ellenlépés nem, annak intenzitása viszont meglepte a nyugatiakat, de Truman amerikai elnök javaslatára végül nem voltak hajlandók feladni Nyugat-Berlint. A nyugati szövetségesek eszköztára ugyanakkor meglehetősen korlátozott volt, hiszen egy Sztálinéhoz hasonlóan agresszív lépés háborús konfliktust is kirobbanthatott volna – amit a Berlin közeli szovjet csapatösszevonások nagyon is reálisnak mutattak. Végül június 25-én a szövetségesek Lucius S. Clay, az amerikai megszállási zóna parancsnokának javaslata mellett döntöttek, aki egy, a keleti blokk áruit érintő bojkott szervezését és a kétmillió város légi úton történő ellátását javasolta. Az első amerikai repülőgép másnap szállt le a berlini Tempelhof repülőtéren, majd két nap múlva megindult a brit királyi légierő Plain Fare névvel illetett vállalkozása, és hamarosan csatlakoztak a tervhez a franciák is.

A nyugati támogatásra a blokádot alá vett város elsősorban energiahordozók terén szorult rá, miután a szovjet övezet vezetése először 50%-kal, majd június 25-e után teljes egészében megszüntette Nyugat-Berlin áramellátását. A szovjetek embargót vezettek be a nyugati városrészben termelt árukkal szemben, kitiltották az új márkát és saját valutát (keletnémet márka) vezettek be a megszállási övezetben. Ezzel egy időben a nyugatiaknak lehetőséget biztosítottak a keleti valutához való hozzájutásra, megengedték nekik, hogy kelet-berlini üzletekben vásároljanak, sőt, élelmiszerjegyekkel próbálták őket rábírnival a szovjet övezetbe való költözésre. A Vörös Hadsereg hiába próbálta kiéheztetni és megszerezni az angolszász ellenőrzés alatt álló városrészt, a légifolyosó ugyanis képes volt hosszú távon is biztosítani Nyugat-Berlin

szükségeit, 1949 februárjára a légi úton szállított áru mennyisége elérte a korábbi, szárazföldi és vízi szállítás méreteit. Időközben Nyugat-Berlin ipari termékei révén bekapcsolódott Trizónia gazdasági életébe, az 1949 tavaszi helyzet tehát a szovjet blokádkísérlet kudarcát mutatta, ugyanakkor az is kiderült, hogy Sztálin félelmei a nyugati egyesítési szándékkal kapcsolatban alaptalanok voltak. A szovjet megszállási övezet stabil maradt mind gazdasági, mind politikai téren, így aztán 1949 februárjában megkezdődtek a puhatolózó tárgyalások, miután Sztálin pedig gesztusként visszahívta Szolokovszkij marsallt az övezet éléről.

Az Alekszandrovics Malik és Philip Jessup által folytatott egyeztetések 1949 májusára értek célra, ekkor írták alá azt a megállapodást, mely tíz nappal később véget vetett a nyugat-berlini blokádnak. A megegyezés a status quo mentén jött létre, meghayva a két német valutát, ezen keresztül a két eltérő gazdasági rendszert, ami előirányozta a német állam szétszakítottságának rögzülését, ami a Német Szövetségi Köztársaság május 23-i, és a Német Demokratikus Köztársaság október 9-i kikiáltásában realizálódott. A blokád megdőő légifolyosón keresztül az angolszász szövetségesek 11 hónap alatt több, mint 2,3 millió tonnányi ellátmányt szállítottak Nyugat-Berlinbe, a több százezer légi küldetés összköltsége meghaladta a 224 millió amerikai dollárt. A berlini légiblokád esete megmutatta, hogy a világháborúból győztesen kikerülő két szuperhatalom játszmájában korábbi szövetségeseik mindössze jelentéktelen sakkfigurák, melyek képtelenek alakítani a világpolitika eseményeit.

A blokád realizálta a hatalmi bipolarizációt, elősegítette a NATO létrehozását (1949. április 4.), miközben az egész németiség körében kommunistaelenes hangulatot gerjesztett. Bár Malik és Jessup megegyezésével látszólag helyreállt a béke Berlinben, a két német állam között ellentmondásos helyzetben élő városban fokozódtak a hidegháborús ellentétek, melyek később az 1961-ben emelt berlini fal építésével kerültek ismét napvilágra.

1990. június 22. | A Checkpoint Charlie lebontása

http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/1990_junius_22_a_checkpoint_charlie_lebontasa/

Szerző: Tarján M. Tamás

1990. június 22-én bontották le a leghíresebb Kelet- és Nyugat-Berlint összekötő amerikai ellenőrzőpontot, a Checkpoint Charlie-t, mely 44 esztendőn keresztül felügyelte a két városrész – és ezzel együtt két világ – között átkelő utazókat.

A második világháború után a győztesek a megszállt Németország mellett a fővárost, Berlint is felosztották, annak ellenére, hogy azt a Vörös Hadsereg szabadította fel. Az Egyesült Államok vezette nyugati szövetségesek és a Szovjetunió tábora között kieleződő ellentétek következtében aztán Európa közepén leereszkedett a Vasfüggöny, mely Németország mellett a várost is kettévágta (gyakorlatilag Nyugat-Berlint minden oldalról a szocialista NDK vette körül). Berlin helyzete azonban speciális volt, mivel a régi német fővároson belül – egyedülálló módon a Vasfüggöny mentén – ellenőrzés nélkül biztosított átkelési lehetőséget Nyugatra. A Checkpoint Charlie helyzete még ennél is különlegesebb volt, miután a négy ellenőrző pont közül – melyek a NATO-ban használt katonai ábécé szerint az Alfa, Bravo, Charlie és Delta nevet kapták – ez feküdt a város legfrekvenciáltabb helyén, ahol a Friedrichstrasse a Zimmerstrasséval, és az ironikus nevet viselő Mauerstrasséval találkozott. A Checkpoint Charlie egyik legkülönlegesebb pontja a közelben fekvő – nyugathoz tartozó – Adler Kávéház volt, melynek egyes ablakain már az NDK-ba lehetett átnyúlni, ezért a hely számos ügynökregény íróját megihlette – hozzátehetjük, talán nem is alaptalanul.

Az ellenőrzőpont 1949 után is zavartalan átjárást biztosított a civilek számára, ami természetesen nem maradt következmény nélkül: a keleten kiépülő sztálinista rendszer elől ezrek emigráltak a

város túloldalára – főként fiatalok, értelmiségiek – akiket a Checkpoint Charlie-n keresztülhaladva egészen 1961-ig nem vezgáltak, ott ugyanis csupán a katonai egységeket és a diplomátákat ellenőrizték. A kivándorlás azonban egy évtized alatt ijesztő méreteket öltött, a háború utáni időkben ugyanis a szovjet megszállási zónából, majd az NDK-ból 3,5 millió ember, azaz a teljes népesség 20%-a vándorolt nyugatra. Az ötvenes évek fordulóján ráadásul ez a szám ismét meredek növekedésnek indult, 1960-ban elérte az évi 200 000 főt, 1961 első hat hónapja alatt pedig túl is szárnyalta azt. Hruscsov és a szovjet pártvezetés a Berlingen belüli határok teljes lezárásában látta a megoldást, így Moszkva utasítására 1961. augusztus 13-án váratlanul szögesdrótot vontak fel az átkelők keleti oldalán, majd két nappal később felhúzták a hírhedt Berli Falat, mely azután majdnem három évtizedig elválasztotta a német főváros nyugati és szocialista felét.

A Checkpoint Charlie ezzel a változtatással a két világ közötti legfontosabb határátkelők egyikévé lépett elő, bár a nyugati szövetségesek soha nem ismerték el államhatárnak; ennek megfelelően mindösszesen egy fabódét helyeztek el ott őrség gyanánt, melyet a nyolcvanas évek során lecseréltek egy masszívabb építményre. Ezzel szemben a szovjet oldalon – a fal mellett – hatalmas betonépületet hoztak létre, őrtoronnyal, előzetes ellenőrzőponttal, majd – miután számos NDK-állampolgár autójával próbálta áttörni az akadályokat – lassítókkal is megnehezítették az átkelést. Ironikus, hogy ebben a helyzetben – 1961 és 1989 között – éppen a szovjet útjelző tábla figyelmeztette az arra járókat, hogy elhagyják Berlin demokratikus szektorát. A Fal felhúzása utáni időkben a Checkpoint Charlie lett a két városrész közötti leghíresebb incidensek helyszíne: 1961. október 27-e után a kelet-berlini válság idején itt néztek egymással farkasszemet a két világbirodalom páncélosai, a következő évben pedig itt próbált átjutni a nyugati oldalra a Berli Fal legismertebb áldozata, Peter Fechter is. A keletnémet fiatalember halálát követően az ellenőrzőpont egészen a Berli Fal lebontásáig spontán és szervezett tüntetések állandó helyszíne lett.

A Checkpoint Charlie 1989. november 9-ig Nyugat-Berlin, ezzel együtt a szabadság – elérhetetlen – szimbóluma maradt a szocialista blokkba került németiség számára. Az átkelő a Berli Fal lebontásával aztán elvesztette szerepét, bár emléke máig hatást gyakorol a német főváros lakóira. Az állomás híres őrházát 21 éve, 1990. június 22-én szállították el a Friedrichstrasséról, az ellenőrző posztot pedig az 1990. október 2-i újraegyesítés után szüntették meg véglegesen. Berlin kettéosztottságáról a szovjet őrtorony tanúskodott legtovább, azonban 2000-ben ezt a betonmonstrumot is felrobbantották; jelenleg az Adler Café környéke a német főváros egyik leglátogatottabb turistalátványosságaként funkcionál, a Checkpoint Charlie bódéit pedig szabadtéri múzeumban nézhetik meg az érdeklődők.

A "fal" emlékezete. Berlin, 1961-1989

História 2000/1

Közel három évtizeden át fal és szögesdrót választotta ketté Berlint - egy fal, amely a németek kettéosztottságának, valójában inkább összetartozásának a jelképe volt. A második világháború és a hidegháború szüleménye, a Keletet a Nyugattól elzáró "vasfüggöny" sajátos szakasza.

A négy győztes nagyhatalom 1945-ben Berlint négy megszállási övezetre (szektorra) osztotta - akárcsak Bécset. Amikor 1948-ban a Szovjetunió megszakította az együttműködést a nyugati szövetségesekkel, egyúttal közel egy évre blokád alá vette az angol-amerikai-francia szektort. A nyugatiak a híres léghídon át szállították a városrész életéhez szükséges javakat, még a szénét is. Nyugat-Berlin nem kapitulált.

Nyugat-Berlin idegen test volt az 1949-ben létrehozott NDK területén belül, háborús góc, az "imperializmus bástyája", nyugati katonákkal, tankokkal, rádió- és televízióadókkal, hírszerzőszolgálatok embereivel "teletömve", s ami nem kevésbé fontos: szabad sajtóval, szabadon választott városvezetéssel. Sztálin után Hruscsov is próbálkozott a négyhatalmi státusz felszámolásával, a nyugati szektor beolvasztásával, háborút kockáztatni azonban már nem akart.

Két világ találkozott Berlinben a szektorhatárokon. Szabad átjárás volt, elvben szabad munkavállalás is, valójában számos megkötöttséggel. A legsúlyosabb problémát az NDK számára Berlin kapujellege jelentette. Folyamatosan menekültek, emigráltak itt a keletnémetek nyugatra, évente százezernél többen, 1960-ban mintegy 350 ezer fő. A szabad lakóhelyválasztást, az ironikusan "lábszavazásnak" nevezett folyamatot kellett megállítsa egy áthatolhatatlan kerítés - amit a pártzsargon "antiimperialista védvonalnak" keresztelt el. 43 km hosszú volt. Élt 29 évet.

A berlini fal számokban

História 2000/1

Összhosszúság (Kelet-Berlin: 43,1 km, NDK 111,9 km) 155 km

1. Betonelemekből készült fal, kb. 4 m magas, 106 km

2. Drótkerítés, 3 4 m magas, 67 km

3. Nyomsáv

4. Világítóberendezések

5. Gépkocsiárok, 105 km

6. Kutyavezető huzal

7. Jelzőberendezés

8. Őrtorony, 302 db

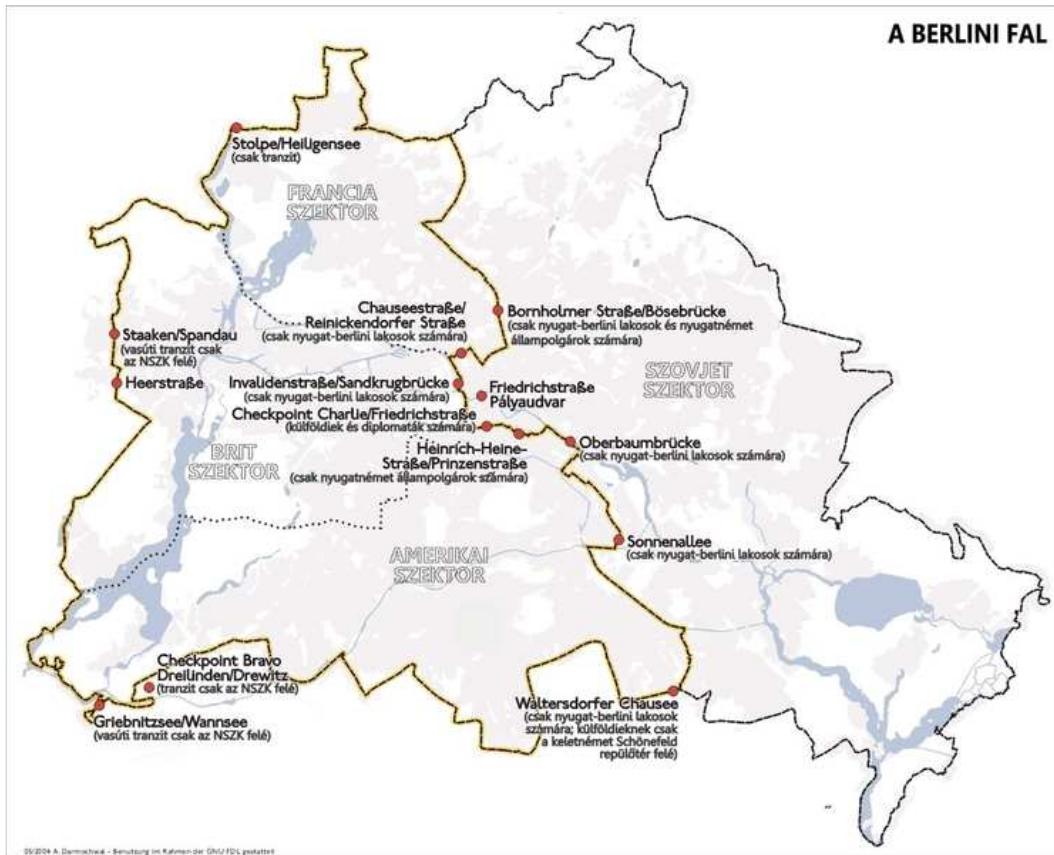
9. Érintésre jelző drótkerítés, 127 km

Bunker, 20 db

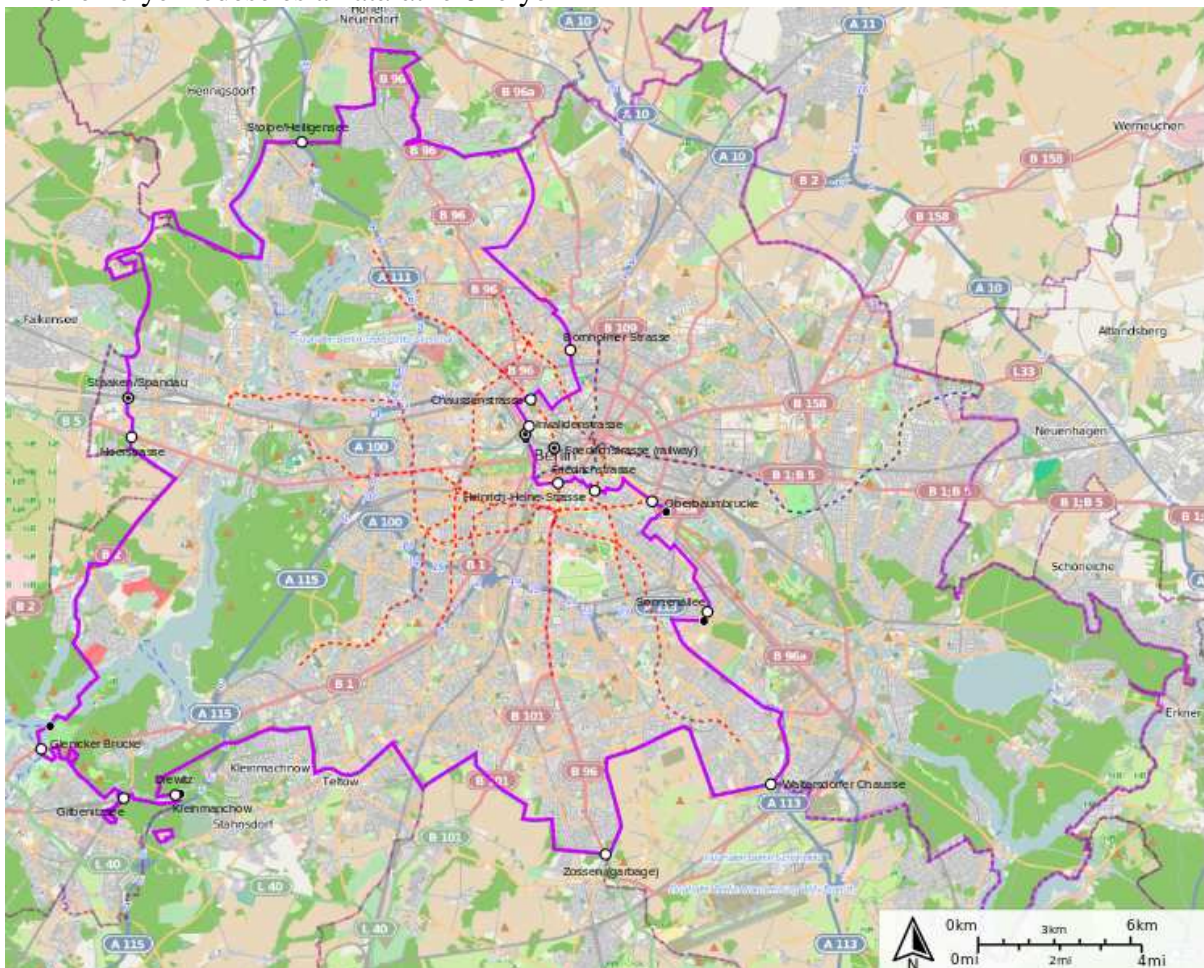
Harcocsi árok, 5 m mélységig 0,9 km

Összesen jóval több mint 5 ezer embernek sikerült átjutni a falon. Több mint 3200-at menekülési kísérlet alkalmával őrizetbe vettek és általában többévi börtönbüntetésre ítélték. Több mint 160 embert öltek meg a falon való átkelőkísérlet alkalmával, s több mint 260-an löfegyvertől megsebesültek. A pontos számok még változhatnak.

Berlini fal - wikipédia

A fal elhelyezkedése és a határátkelőhelyek

Térkép Nyugat-és Kelet-Berlin, határátkelők, metró hálózatok (interaktív térkép)

A **berlini fal** (németül *die Berliner Mauer* vagy *Die Mauer*, azaz *a Fal*) a Nyugat-Berlint körülvevő határepítmény volt Kelet-Berlin és az NDK területén. 1961 és 1989 között létezett. A hidegháború alatt a kettéosztott Berlin Európa megosztottságának és az elnyomásnak egyik fő szimbólumává vált.

1961. augusztus 13-án szögesdróttal választották el Berlin keleti és nyugati felét. Ezt a szögesdrótot váltotta fel később a betonból épült és védelmi zónákkal határolt fal. Létezésének szűk három évtizede alatt a fal egyre kifinomultabb, a szökést szinte teljesen lehetetlenné tevő határárrá alakult át. Számos szökési kísérlet végződött a menekülők halálával. A fal 1989-es leomlása a hidegháború befejeződésének emblematikus dátumává változott. A létesítmény legnagyobb részét a két német állam egyesülése után lebontották, napjainkban már csak egyes szakaszai láthatók.

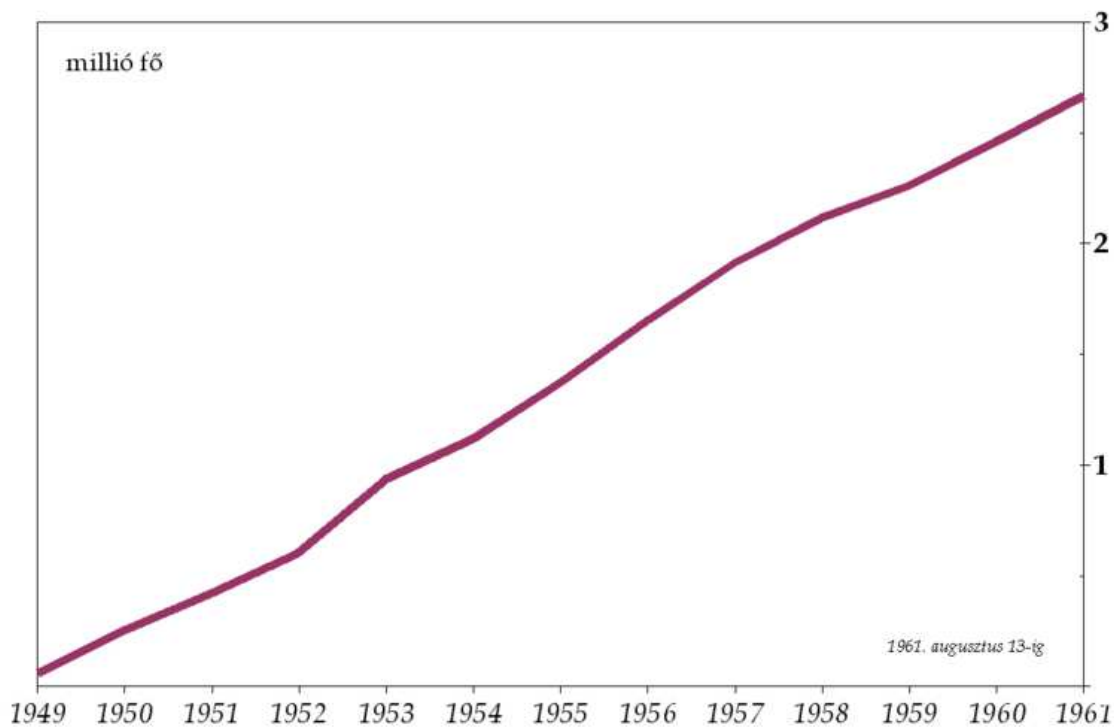
A berlini fal története

Berlin a fal építése előtt

1945 májusában Franciaország, Nagy-Britannia, a Szovjetunió és az Egyesült Államok szövetsége győzelmet aratott a nemzetiszocialista Németország felett. A Berlint elfoglaló szovjet hadsereg a város nyugati területének megszállási feladatait átadta a nyugati szövetségeseinek. Berlin területének 53,9%-a, míg népességének 62,9%-a került a nyugati államok ellenőrzése alá.

A Szovjetunió és az Egyesült Államok 1945 után fokozatosan szembefordult egymással. A kezdődő hidegháború része volt az a földrajzi pozícióharc is, melynek keretében a Szovjetunió megkísérelte elérni, hogy a nyugati szövetségesek adják fel berlini megszállási zónáikat. A szovjet megszállási övezet nyugati határán 1947-re fokozatosan kiépült a műszaki határárr. 1948 nyarán az NSZK-ban (vagyis Nyugat-Németországban) végrehajtott valutareform miatt Szovjetunió lezárta a berlini belnémet határt. A berlini blokádnak idején a nyugati szövetségesek légi úton gondoskodtak a város ellátásáról. A blokádnak csak 10 hónapig akadályozta az áruforgalmat a két városrész között, 1949 májusában újból szabaddá vált az átkelés. Hamarosan azonban újabb szigorítás lépett életbe. 1952-től nyugat-berlini lakosok nem léphettek be az NDK-ba.

Az NDK kikiáltása után Németország keleti felében a mind rosszabbá váló életkörülmények mellett a hatalom egyre keményebben lépett fel a sztálinista mintájú társadalom kiépítése érdekében. Ezzel egy időben az NSZK-ban növekedni kezdett az életszínvonal, kiépültek a liberális demokrácia intézményei. A romló kilátások előtt a keletnémetek évről évre jelentős számban távoztak a nyitott berlini határokon keresztül nyugatra. A legmagasabbra a Sztálin halála után kirobbanó tüntetések erőszakos elfojtása után szökött a kivándorlók száma, akkor néhány hónap leforgása alatt 200 000 német hagyta el Kelet-Németországot. 1949 és 1960 között az NDK 17 millió lakosa közül összesen 2,6 millió települt át az NSZK-ba, míg az ország összlakossága több mint 1 millió fővel csökkent. A határ lezárása előtti napokban már napi 1500–1900 menekültet regisztráltak a nyugat-berlini menekülttáborokban.

A Berlingen keresztül emigráló NDK-polgárok száma egy évtized alatt

A Berlingen keresztül emigráló NDK-polgárok száma; 1949–1961^[1]

Év	Menekültek száma	Év	Menekültek száma	Év	Menekültek száma
1949	59 245	1954	184 198	1959	143 917
1950	197 788	1955	252 870	1960	199 188
1951	165 648	1956	279 189	1961*	207 026
1952	182 393	1957	261 622		
1953	331 390	1958	204 092		

*1961. augusztus 13-ig

Az 1950-es évek közepén az NDK gazdasága is fejlődésnek indult. Az újjáéledő ipar számára súlyos csapás volt a fiatal és szakképzett munkaerő tömeges kivándorlása. Az NDK gazdaságára furcsa módon pozitív hatással is volt a nyitott berlini határ. 50 000 kelet-berlini dolgozott Nyugat-Berlinben, az ő fizetésük volt az NDK egyik legfőbb valutaforrása. A politikai vezetés azonban bizalmatlansággal tekintett az ingázókra. Egyre több intézkedéssel büntették a nyugati munkavállalást. (Példaként: az ingázóknak nyugati márkában kellett a lakbérét leróniuk, amelynek értéke a keleti márkában fizetett lakbér négyszerese volt.)

A fal építése

Jelentéseink szerint a pankowi rezsím azon fáradozik, hogy Moszkva beleegyezését a „ jelenleginél hatékonyabb intézkedések bevezetéséhez – ide értve a berlini szektorhatárok lezárását, illetve az S-Bahn és a metróvonalak elvágását is – megszerezze. [...] Nem maradt más hátra, mint kivárni, [...] hogy Ulbricht

Moszkvában mennyire volt képes az említett követeléseit elfogadtatni.

– A BND 1961. július 9-i jelentése.^[2]

Falépítés Berlinben; 1961 augusztusa. A kép előterében megfigyelhetők a határzárás első óráiban kihúzott szögesdróttekercsek, a Fal 1. generációs változatára jellemző, kb. 1 m²-es (eredetiben barnás színű) falazóelemek. A háttérben balra az NDK Néphadseregének egyik katonája (sisakban és PPS–41 géppisztollyal). A képen látható objektumok mind NDK területen vannak, a felvétel nyugati oldalról készült.

1961 nyarán az NDK népességvesztése már havi 30 000^[3] fő fölé ugrott. Az NDK kormányán növekedett a nyomás, hogy az állam demográfiai összeomlását a berlini belnémet határ lezárásával akadályozza meg. Walter Ulbricht 1961. június 15-én egy nyugatnémet újságíró kérdésre tagadólag válaszolva („*Niemand hat die Absicht, eine Mauer zu errichten*”, azaz „*Senkinek sincs szándékában falat építeni*”) ^[4] először használta a „fal” kifejezést. A műszaki határzár építéséhez Ulbrichtnek azonban szüksége volt Hruscsov szovjet pártfőtitkár beleegyezésére. Az engedélyt Ulbricht a Varsói Szerződés tagállamainak augusztus 3. és 5. közötti moszkvai konferenciáján próbálta meg megszerezni.^[5] Augusztus 12-én a keletnémet pártvezetők értekezletén Ulbricht közölte, hogy az egyre nagyobb méreteket öltő menekültáradat miatt szükségessé vált – egy nem pontosan meghatározott napon, de 14 napon belül – a berlini belnémet határ lezárása.

Augusztus 12-éről 13-ra virradó éjjel az NDK különböző fegyveres egységei, együttesen 15 000 főnyi csapaterővel lezárták a nyugati szektoroknak a szovjet szektorral, illetve az NDK területével érintkező határait. Az utcákon a szektorhatárok közvetlen közelében, azokkal párhuzamosan, de még NDK területen először szögesdróttekercseket húztak ki, amelyekkel a gyalogos- és járműforgalom nagy része számára elvágta az átjárás lehetőségét. A drótakadályok előtt pár méterrel árkot ástak keresztbe az utcákon, hogy a kordon autókkal való áttörését megakadályozzák. Ezt követően elsősorban az NDK vidéki területei és a nyugati szektorok között húzódó határszakaszon (a korábbi zónahatáron), de helyenként a város belterületén is könnyű betonoszlopokra feszített, kb. 2 méter magas fonatos drótkerítést is telepítettek, a vidékiesebb szakaszokon kettős kiépítésben. Ezekben a munkákban a fegyveres testületek mellett NDK-s munkásmilicisták és önkéntesek is részt vettek.

A szovjet szektorban a határvonaltól beljebb, mélységi zárást és forgalomelterelést alkalmaztak, a nyugati szektorok felől az átjárást elsősorban a szögesdróttekercsek és a közvetlenül mögéjük felállított őrség akadályozta meg. Az eredetileg 80 átkelőhely közül csak 12-t hagytak nyitva. Elvágta a városi gyorsvasút és a metró összeköttetéseit is. Csak a friedrichstrassei állomás maradt meg, ahol egy határállomást alakítottak ki. Augusztus 15-én éjjel Szászországból érkező építőipari munkások fegyveres felügyelet mellett elkezdtek az addig felállított drótakadályok bontását és a betonelemekből álló fal felépítését. A fal a szovjet és a nyugati (francia, brit és amerikai) szektorok határa mentén, de NDK területen épült.

A váratlan határzárás Berlin lakosságát mindkét oldalon sokkolta. Családok tagjai kerültek a kordon ellenkező oldalaira, százak nem tudtak eljutni a munkahelyükre vagy rokonaikhoz. Az első órákban a határszakaszokon és a lezárt korábbi átkelőknél emiatt viták alakultak ki és atrocitások történtek. A kordont a biztosítás ellenére számos esetben átlépték: az építkezés ideje alatt 85 keletnémet katona szökött nyugatra az épülő falon át, míg 800 polgári személy is sikerrel menekült el az NDK-ból.

Reakciók

A nyugati diplomácia nem lepődött meg a fal megépítésén, mivel a Kelet-Németországban tevékenykedő hírszerző hálózatuk révén a legtöbb fejleményről értesültek. Dean Rusk, amerikai külügyminiszter élesen elítélte az akciót. A megelőző hetek menekültáradatáért a kommunista kormány szabadságellenes politikáját tette felelőssé.^[6] Az amerikaiak megerősítették berlini egységeiket, 1500 főnyi erősítés érkezett a városba. Konrad Adenauer, NSZK-kancellár a Berlinről szóló négyhatalmi egyezmény felrúgásával vádolta meg a „pankovi rezsimet”, mindemellett nyugalomra szólította fel a nyugatnémet lakosságot.^[7] A britek és a franciák is demonstratívan a szektorhatárra vezényelték néhány alakulatukat, de összecsapásra nem került sor, mivel a falat építő munkások nem léptek ki a szovjet zóna területéről. A Szovjetunió a nyugati államok felforgató- és kémtevékenysége miatt jogosnak nevezte a határ lezárását. Az NDK-propaganda a berlini falat a fasizmus ellen emelt védőbástyaként jellemezte.

A kettéosztott város

A Berlin közepén húzódó műszaki zár bénítólag hatott mindkét városrészre. Megszakadtak a város egységét addig biztosító közlekedési kapcsolatok. Az addig városközponti területek hirtelen rossz megközelíthetőségű perifériákká váltak. Nyugat-Berlinben ideiglenes munkaerőhiány lépett fel, az NDK pedig fontos valutabevételi forrástól esett el. A városban romlott a közszolgáltatások minősége, a kommunális hulladék elhelyezésének megoldatlansága pedig egyre súlyosabb környezetvédelmi válságot idézett elő. A fal építésével egy időben elvált az elektromos hálózat összeköttetései is, így a nyugati szektorokban egy időre labilissá vált az áramszolgáltatás. Nyugat-Berlint elszigeteltsége miatt számos lakója hagyta el az évek folyamán, így lélekszáma az 1961-es 2 197 408-ról 1984-re 1 848 585 főre csökkent.^[8] A leginkább hátrányos helyzetbe a Nyugat-Berlin körüli falvak kerültek. E települések elveszítették kapcsolatukat a nagyvárossal, a közszolgáltatások minősége romlott, az államigazgatási központok 30-40 kilométeres távolságba kerültek. Az itt élők életét igen megnehezítette a határőrség állandó jelenléte is. A folyamatos ellenőrzések és a romló életkörülmények miatt a falvak lélekszáma csökkenni kezdett, lakóik Potsdamba és Kelet-Berlinbe vándoroltak.

A Brandenburi kapu 1968-ban a keleti oldalon. Eddig lehetett megközelíteni a látogatóknak a kaput. A virágokkal díszített "Baby-Wall"

A '70-es évek elejétől kezdve Willy Brandt NSZK-kancellár lépéseket tett a két német állam viszonyának javítása érdekében. Az új keleti politika keretében Brandt elérte, hogy az NDK enyhítsen a Nyugat-Berlint elszigetelő utazási korlátozásokon. A keletnémet állam nem aktív (főként nyugdíjas) polgárai számára lehetővé tette, hogy Nyugat-Berlinbe utazzanak. Enyhítettek a nyugat-berlinieket 1952 óta korlátozó szabályozásokon is: ettől kezdve látogatásokat tehettek Kelet-Berlinben és a város körül lakó rokonaiknál. Nemcsak az utazás lett könnyebb Nyugat-Berlin életében, hanem javulást hozott a kommunális hulladék elhelyezésének megoldása, illetve a város rákapcsolása az NDK ivóvízhálózatára és az elektromos rendszerek újbóli összekötése is. Az NDK-vezetés igyekezett országának jobbik arcát mutatni a kellemetlen szomszédnak. A Nyugat-Berlinből is látható utcaszakaszokon a házakat kifestették, az utcákat parkosították.

A berlini falat az NDK felől egy állandóan megfigyelt zóna határolta. A műszaki zár iránt túlzott érdeklődést tanúsítókat igazoltatták vagy a közeli határőrposztra kísérték. A falhoz közeli házak lakói külön igazolványt kaptak, csak ezen engedély birtokában mozoghattak a határzóna közvetlen közelében. (Külön érdekesség volt a fal Bernauer strassei szakasza, ahol a házak egy része keleti oldalra esett, míg ablakaik már a nyugati szektorra nyíltak, vagyis a ház homlokzati fala volt a határvonal. Ezen házakat hamarosan kiürítették, az ablakokat befalazták. Ugyancsak a Bernauer Strassén volt az egyik fantom megálló a tizenegyből, ahol az U-bahn majd 3 évtizedig nem állt meg, mert a metróállomás kijárata pontosan a határövezetbe vezetett. 1990 áprilisában nyitották meg a nyugatra vezető, majd júniusban a keletre vezető kijáratot.) A határőrök

kötelessége volt a menekülőket megállítani, ennek érdekében szigorú tűzparancsot léptettek életbe a falnál. A külföldi államfők látogatása idején – a sajtó negatív reakciójától tartva – a tűzparancsot felfüggesztették.

A fal áldozatai

A berlini fal a valaha létezett határok közül az egyik legszigorúbban őrzött volt. Az NDK-ban az emigrálásnak még a kísérletét is szigorúan büntették. A hidegháború idején egyes becslések szerint 75 000 polgárt vontak felelősségre kivándorlás kísérletének vádjával, akiket zömmel a Stasi hohenschönhauseni börtönében hallgattak ki. Az NDK államvezetése az emigrálni szándékozók elriasztására a falnál tűzparancsot adott ki a határőrök számára. A fal első áldozatát nehéz megnevezni, mert az első aki meghalt, valójában Ida Siekmann kelet-berlini nő volt, aki 1961. augusztus 22-én a határővezeten álló Bernauer Strasse 48. harmadik emeleti lakásának ablakából a nyugati oldalra kiugorva vesztette életét, de három nappal korábban a 47 éves Rudolf Urban Bernauer Strasse 1. alatti lakásából feleségével összekötött lepedőkön mászott nyugatra és eközben szerzett sérüléseket, amikbe szeptember 17-én szintén belehalt. Két nappal Siekmann halála után, augusztus 24-én, a 24 éves berlini szabót, Günter Litfint lőtték agyon közlekedési rendőrök: amikor közel az invalidenstrassei határátkelőhöz átúszott a határt jelentő Spree folyón, észrevették, és a már magát megadó, feltett kezű Litfint a folyóba lőtték, így ő az első áldozat, aki a nyílt tűzparancs miatt vesztette életét. A nyugati sajtót is bejárta az egyik legmeggrázóbb szökési kísérlet, ami 1962. augusztus 17-én történt, áldozata Peter Fechter, aki barátjával Helmut Kulbeikkel próbált átszökni a falon, bő egysaroknyira a Zimmer strassei (a nyugatiak által csak Checkpoint Charlie-ként emlegetett) határátkelőtől. Míg Kulbeik átjutott, addig a falon éppen átmászó Fechterre tüzet nyitottak a keletnémet határőrök. Az alig 18 éves Fechter visszaesett a fal keleti oldalára az úgynevezett halálsávba, ahol több mint 50 percig könyörögve próbált segítséget kérni, de végül elvérzett, a határőrök már csak a holttestét hozták ki a határsávból. A szövetségi katonák nem mertek a keleti területre lépni, kénytelenek voltak a több sebből vérző, magára hagyott fiatalember halálát végignézni. Ez az eset sokkolta a nyugati világot, és rávilágított a fal kegyetlen mivoltára. 1989-ig 268 megkísérelt menekülés közül 125 végződött halállal.^[9] A 125 halálos áldozatból 62-en egyértelműen a rájuk leadott lövések miatt vesztették életüket. A többiek balesetek, szívroham vagy öngyilkosság áldozatai lettek. 19-en nyugat-berliniek, akiket az NDK határőrsége lőtt le a menekülők segítése vagy egyszerű csetepaték közben. Az áldozatok között 8 NDK-határőr is szerepel, ők a menekülők által leadott lövések, illetve egyszerű félreértések miatt vesztették életüket. A berlini falnál érvényben lévő tűzparancs utolsó áldozata az alig 20 éves mecklenburgi pincér, Chris Gueffroy volt, akit 1989. február 6-ra virradó éjszaka 10 lövés ért, amikor megpróbált nyugatra szökni a fal berlin-treptowi szakaszán (a határőr 150 keletnémet márka jutalmat kapott, ez akkoriban kb. 1000 forintnak felelt meg). A fal utolsó áldozata Winfried Freudenberg volt, aki házi készítésű hőlégballonnal menekült át a falon, azonban Nyugat-Berlinben lezuhant és szörnyethalt, 1989. március 8-án. A halálesetek fele a fal fennállásának első öt évében történt.

A fal ledöntése

Az NDK-t a hatvanas években a konszolidáció, a hetvenes években a stabilitás jellemezte. Az 1980-as években azonban az állam helyzete az egyre mélyülő pénzügyi-gazdasági válság miatt kritikusra fordult. A konzervatív kommunista államvezetés elszigetelődött a reformok irányába mozduló szocialista országoktól és az ország lakosságától is. A szabadság hiánya és a romló életkörülmények a nyolcvanas évek második felében országos tömegdemonstrációkhoz vezettek, amelyeket a hatalom erőszakkal sem tudott elfojtani. Újból nőni kezdett az államot elhagyók száma, a külföldre kijutók közül egyre többen tagadták meg az NDK-ba való hazatérést.

1989 nyarától mindennaposá váltak a rendszer reformját követelő tömegtüntetések, melyeknek legfőbb követelése a belnémet határ megnyitása és a berlini fal lebontása volt. 1989 nyarán

megugrott a szocialista államot elhagyó polgárok száma. Magyarország 1989 szeptember 11-én 0 órától megnyitotta határait az NDK polgárai előtt, a döntést Horn Gyula külügyminiszter jelentette be a Hét előző esti adásában. Ezzel rés nyílt az NDK-s menekülők számára. Az NSZK prágai követségének keletnémet menekülők általi megszállása után az NDK már arra kényszerült, hogy saját területéről engedélyezze egyes polgárai kiutazását. Október folyamán Csehszlovákia többször jelezte a kelet-berlini vezetésnek, hogy tűrhetetlennek tartja a Prága belvárosában előállt helyzetet és ha az NDK nem változtat a keletnémet polgárok nyugatra utazásának szabályain, akkor Magyarországhoz hasonlóan megnyitja nyugati határát.

1989. november 4-én Gorbacsov látogatást tett az NDK-ban. Viselkedése egyértelművé tette a keletnémet vezetés számára, hogy nem zárkozhat el a változtatások elől. Erich Honecker lemondása után az NDK vezetése előre menekült. Csehszlovákia nyomására az NDK-államvezetés kidolgozta a nyugatra utazást szabályozó új javaslatokat.

November 9-én az utazási törvény ügyében ülést tartott az NSZEP felső vezetése. Az ott hozott döntést este, élőben közvetített sajtótájékoztatón Günter Schabowski ismertette. A sajtótájékoztató lezárása után Riccardo Ehrmann, olasz újságíró azt kérdezte, hogy milyen könnyítések várhatók az NDK-állampolgárok utazása ügyében. Schabowski zavartan keresgélt a papírjai között, mivel emlékezett arra, hogy kapott erre utasítást. Kollégája segített neki megkeresni, majd felolvasta. A teremben mindenki döbbenet hallgatta, és próbálta értelmezni a hallottakat. Erre a hamburgi Bild riportere Peter Brinkmann az intézkedések életbe lépésének idejéről érdeklődött^[10], Schabowski ekkorra már eltette a szemüvegét, így pár másodpercig tanácstalanul forgatta papírjait, majd a következő választ adta:

Ismereteim szerint ez érvénybe lép... igen azonnal.^[11]

A tévék előtt ülő NDK-polgárok ezrei indultak meg a berlini határátkelőhelyek felé, ahol egy órán belül hatalmasra nőtt a tömeg. A határőrséget ekkor még nem tájékoztatták, mivel a határozat csak másnap 4 órától lépett volna életbe.^[12] Az átkelőknél a feszültség egyre nőtt, a tömeg „visszajövünk, visszajövünk” skandalással követelte a határ megnyitását. A határparancsnokokat (Harald Jäger) utasították, hogy a leghangosabban követelőzőket engedjék ki az NDK-ból, de igazolványukba tegyenek a visszatérést megtiltó pecsétet. A tömegnyomás azonban odáig fokozódott, hogy 23 órakor a Bornholmer strassei átkelőnél megszüntették az útlevelek ellenőrzését, felnyitatták a sorompókat és átengedték a tömeget Nyugat-Berlinbe.^[13] Pár nap elteltével a mindkét oldalról érkező németek vésővel, csákánnyal és puszta kézzel kezdtek hozzá a fal lerombolásához.

1989 után

1989. november 9-e után a keletnémet hatóságok nem tudták eldönteni, hogy mi történjen a politikai értelemben már leomlott berlini fal fizikai maradványaival. Az NDK határőrsége változatlanul felügyelte a falat és a NSZEP vezetése úgy gondolta, hogy lehetséges a határzár valamilyen formában való továbbüzemeltetése. Az első hetekben a határőrség munkatársai több helyen is hozzáláttak a megrongált elemek javításához. A fal leomlása utáni hétvégén 10 új határátkelő helyet nyitottak. A határátkelőknél nagy tömeg gyülekezett és hangosan ünnepelték a fal minden egyes elemének eltávolítását. (A TV-felvételeken ezeket a jeleneteket a berlini fal bontásaként szokták bemutatni, pedig csak az új határátkelő helyén szedték fel a betonelemeket.) 1989. december 24-étől már a nyugat-berlini polgárok is beutazhattak Kelet-Berlinbe. Ekkora már igencsak megrikkultak a keletnémet határőrség őrjáratok a fal vonalán. Megszűnt az ellenőrzés a határátkelőhelyeknél és a határőrök nem avatkoztak közbe, amikor a berliniek több helyen is bontani kezdték a létesítményeket. A határzár magánszorgalmú bontása különösen az NDK Népi Kamarájának 1990. március 18-án lezajlott választása után gyorsult fel.

1990. július 1-jén, a német valutaunió életbe lépésének napján a határőrség hivatalosan is beszüntette tevékenységét a belnémet határ berlini szakaszán. Július 13-án a Bernauer Strassénál hivatalosan is megkezdődött a fal bontása. A munkálatokat az NDK határőrség 300 fős műszaki alakulata végezte és a belvárosi falszakasz bontásával november 30-án végeztek is. Mindössze 6 szakasz maradt meg, ezek emlékműként ma is állnak. A Berlin és Brandenburg határán fekvő műszaki zárát 1991 novemberére számolták fel véglegesen.

Felépítés, szervezet

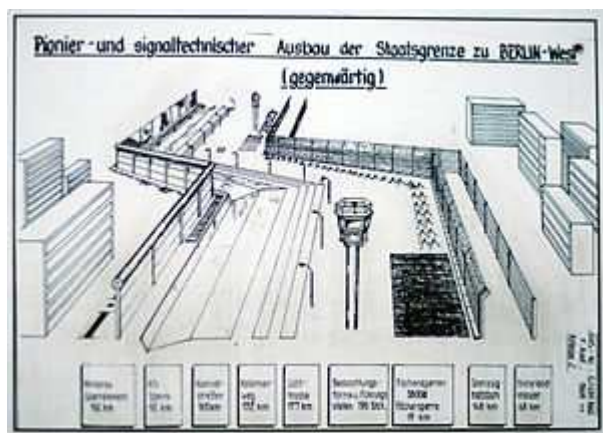
Műszaki adatok

A berlini fal a 80-as évek elejére érte el műszaki kiépítettségének teljes állapotát. A műszaki zár az NDK, illetve Kelet-Berlin irányából Nyugat-Berlin felé haladva, az alábbi szerkezetben épült ki:

- egyes szakaszokon, úttorkolatoknál (nem mindenütt) a határterület járművel való megközelítését megnehezítő, de békés képet sugalló, egymástól 1-1,5 méterre vagy érintkezve sorban lerakott, nagy méretű, négyzetes beton „virágládák”, helyenként nem virággal, hanem fákkal beültetve
- a határterület (*Grenzgebiet*) kezdetét jelző, piros-fehér festésű, derékmagasságú, vízszintes korlát vagy hasonló festésű oszlop, illetve ezek hiányában függőlegesen felfestett piros-fehér csíkozású sáv. Ennél nyugatabbra csak engedély birtokában lehetett menni.
- a műszaki zárát az NDK illetve Kelet-Berlin területétől elzáró, 2-3 méter magas, szürke-fehér festésű betonfal (*Hinterlandmauer*). Ezt sok helyen a határterületbe sorolt épületek fala helyettesítette, hogy a falrendszer minél kevésbé legyen feltűnő
- 1-2 méter szélességű, szabaddá tett sáv, egyes helyeken (nem mindenütt) nyomsvákvént kialakítva
- elektromos jelzőrendszerrel (sziréna és fényjelző) ellátott, kb. 2,5 méter magas drótkerítés
- egyes szakaszokon (nem mindenütt): kutyafuttató sáv, a kerítéssel párhuzamos, 2 méter magasan kifeszített vezetősálhoz csúszópórázzal kötött német juhászkutyákkal (az ebek 20-50 méteres szakaszokat tudtak befutni)
- betonból épült, kb. 10-15 méter magas, lőrésekkel, őrszobával, fényszóróval ellátott őrtornyok (1989-ben 302 db) sora, egyes pontokon lőrésekkel ellátott betonfedezékekkel kiegészítve
- az NDK határőrség járőreinek számára kiépített aszfaltozott közlekedőút (*Kolonnenweg*)
- lámpaoszlopok sora, amelyek az egész műszaki zárrendszert bevilágították, rajtuk zöld, piros és fehér jelzések mutatták, hogy az NDK határőr járőrök nyugati irányban meddig mehetnek el (ha engedély nélkül nyugat-berlini irányba ennél tovább haladtak, ellenük is életbe lépett a tűzparancs szigorúbb (felszólítás nélküli) formája)
- állandóan frissen gereblyézett ellenőrzősáv (nyomsváv), amely az esetleges szökések nyomát rögzítette
- egyes szakaszokon (nem mindenütt): gépjárműakadály (*KFZ-Sperren*), ami a keletről nyugati irányba feltételezett mozgású gépjárművek ellen épült: kelet-nyugati keresztmetszetében lefelé lejtő, és szinte merőleges, 1-2 méteres betonlapokban végződő árok. A szervizutak keresztezésénél az árkot spanyollovasok (3 összetámaszkodó idomvasból álló akadályok) vagy betonelemek pótolták
- helyi adottságoktól függően 3-10 méter széles, üres, néhol füves terület a nyomsváv és a nyugati fal között; a legveszélyesebb szakasz, az idáig eljutó menekülőnek itt semmi sem kínált fedezéket. A sűrűbben beépített városi szakaszokon ez a sáv gyakran hiányzott, és a nyomsváv a nyugati falig ért
- a műszaki zár Nyugat-Berlin felé irányban utolsó technikai eleme, a „fal”ként ismertté vált, 3,75 méter magas, tetején a megkapaszkodás ellen sima felületű betoncsővel

kiegészített, L alakú szelvényekből álló, az NDK felé néző oldalán a célzás megkönnyítéséhez fehérre festett betonfal. Nyugat-Berlin felőli oldalát teljes egészében az idők során nyugatiak által ráfestett, gyakran művészi színvonalú graffitik kavalkádja borította, ami Nyugat-Berlin egyik nevezetessége volt.^[14] A Nyugat-Berlin és az NDK vidéki területei közötti szakaszokon ezt a falat a megkapaszkodás ellen igen sűrű szövésűre készített, tetején élesen sorjásra hagyott, szinte átvághatatlanul merev és erős, kb. 3 méter magas drótkerítés helyettesítette

- üres terület a tényleges NDK/Nyugat-Berlin határvonalig; ennek szélessége változó volt, 3 és 10 méter között. Ez a terület az NDK-hoz tartozott, a falat nyugati oldalról graffitivel dekorálók, illetve a falat egészen megközelítő turisták tulajdonképpen határsértést követtek el, de az NDK határőrség efelett a legtöbbször szemet hunyt. NDK-ról ritkán (karbantartási, gyomirtási célból) kijöttek ebbe a sávba: ilyenkor a munkásokra fejenként 2 órszem vigyázott, akik a munkálatok idejére mobil kerítéskordont, vagy piros színű szalagot húztak ki (még a határvonal előtt), amit a munkásoknak tűzparancs terhe alatt tilos volt átlépniük
- az NDK és Nyugat-Berlin tényleges határvonala. Ezt a legtöbb helyen csak a nyugati szektorok katonai parancsnokságai, illetve a nyugat-berlini rendőrség által a határvonaltól 0,25-1 méterre, nyugati területre kihelyezett táblák (a fontosabb átkelőknél az úttesten felfestett fehér sáv is) jelezték. Több helyen a fal felhúzása után megmaradtak a keleti és nyugati szektorok átjárhatóságának idejéből való négy nyelvű (angol, francia, orosz és német) táblák, amelyeknek keleti oldalán az adott nyugati szektorba való belépést, a másikon annak elhagyását jelezték (a Friedrichstrasse és a Zimmerstrasse sarkán, az egykori Checkpoint Charlie-nál az eredeti helyén ma is áll egy korhű másolat). Az átkelők közötti szakaszokon német, angol, török és egyéb nyelvű feliratok figyelmeztették a nyugatról érkezőt, hogy a tábla után már NDK területre ér.

A fal sematikus tervrajza. (Kelet-Berlin jobbra)

Vízi határszakaszokon a műszaki zár elsősorban tüskés elemekből összerakott drótkerítésből állt, amit egészen a mederig süllyesztettek az átúszások megakadályozására, és ezt állandó vízi (motorcsónakos) járőrözéssel és megfigyeléssel egészítették ki.

A vasfüggöny berlini szakaszán - a belnémet határ más részeivel ellentétben - soha nem telepítettek aknamezőket vagy a menekülőket automatikusan lelövő berendezéseket. A határépítmények pontos felépítését és műszaki adatait államtitokként kezelték, a határőröket pedig a titoktartásra kötelezték.

A belnémet határ berlini szakaszán az alábbi hosszúságban épültek ki a műszaki zár egyes elemei:

- 41,91 km hosszan 3,6 méter magas vasbeton határfal

- 58,95 km hosszan 3,4 méter magas vasbeton határfal
- 68,42 km hosszan 2,9 méter magas drótkerítés, mint „előakadály”
- 113,85 km hosszú jelződrót
- 186 megfigyelőtorony
- 31 vezetési állás

A határ 63,8 km hosszan beépített területen, 32 km hosszan erdős és 22 km hosszan nyílt területen haladt. A vízi határszakaszok hossza 38 km volt.

Határátkelőhelyek

A berlini fal mentén 25 határátkelőhelyet (13 közúti, 8 vízi, 4 vasúti) alakítottak ki. A belnémet határ átkelőhelyeinek 60%-a Nyugat-Berlin körül volt. A nyugat-berlini határátkelőhelyek az NDK felől műszakilag kellően megerősített, jól védhető pontok voltak. A rendkívül szigorú ellenőrzést a keletnémet állam határőrizeti szervei és vámossai végezték. A határ nyugati oldalán a nyugatnémet rendőrség és vámszervek építették ki ellenőrzőpontjaikat. Itt útlevélkezelés nem folyt. A tranzit utak ellenőrzőpontjainál (statisztikai okokból) az utazás célja felől érdeklődtek, illetve a rendőrség a bűnüldözési tevékenysége keretében szűrte az utazókat. A külföldre irányuló teherforgalom vámkezelését is e helyeken végezték. A Dreilindennél lévő (Checkpoint Bravo) és a Friedrichstraße déli végén (Checkpoint Charlie) a város nyugati felét megszálló szövetségesek is ellenőrzőpontokat építettek ki, ám ennek a hétköznapi határforgalomban nem volt jelentősége. Az 1990-es német vámmunió majd újraegyesítés után a határátkelőhelyeket megszüntették.

A berlini határvédelem szervezete

Az NDK határőrségének felvonulása 1961. augusztus 13-án

A nyugat-berlini határ védelméért az NDK határőrségének „Közép” parancsnoksága volt felelős. Az állambiztonsági minisztérium 1989-es adatai szerint parancsnokság állományába 11 500 fegyveres és 500 civil személy tartozott. Az alakulatok hét határvédelmi ezredben (Berlinben Treptow, Pankow és Rummelsburg; Berlin környékén Hennigsdorf, Groß-Glienicke, Potsdam és Kleinmachnow) állomásoztak. A berlini körzethez tartozott két kiképzőközpont is.

Minden határőrezred alárendeltségébe öt század tartozott, valamint egy-egy műszaki, híradós, szállító, kutyakiképző osztag, egy gránátvető és egy tüzérségi üteg, egy felderítő és egy lángszóróval felszerelt harcjármű. A vízi határszakaszokat motorcsónakos alakulatok őrizték és külön század felelt a határátkelőhelyek védelméért is.

A „Közép” határőrparancsnokság hatókörébe 576 páncélozott harcjármű, 48 gránátvető, 48 páncéltörő ágyú, 114 lángszóró, 156 páncélozott jármű, illetve 2295 egyéb jármű tartozott. A falat 992 kutya őrizte.

Egy átlagos napon 2300 katona volt szolgálatban a fal mentén. Nagyobb események, politikai krízisek vagy tartós rossz idő esetén a határőrizetet megerősítették, ezeken a napokon 2500 határőr lépett szolgálatba.

Perek

Németország egységének helyreállítása után a német társadalom nyomást gyakorolt a politikára, hogy a falnál érvényben lévő tűzparancs kiadóit vonják felelősségre.^[15] A tűzparancs jogi

vizsgálata 2004 őszéig elhúzódott. A nevesebb keletnémet politikusok közül felelősségre vonták az NDK felső vezetésének több tagját és bíróság elé állították az NDK Nemzeti Védelmi Tanácsának egykori tagjait, illetve a határőrség főparancsnokát. Az eljárás alól nem bújhattak ki az NDK fegyveres erőiben egykor alacsonyabb rangban szolgálatot teljesítők sem. A falnál leadott halálos kimenetelű lövések ügyében 35 vádlottat mentett fel a bíróság. 44-en felfüggesztett börtönbüntetést, míg (a táblázatban külön szereplőket is ide értve) 11-en ténylegesen letöltendő börtönbüntetést kaptak. Az utolsó ítéleteket 2004. november 9-én, a fal leomlásának 15. évfordulóján mondta ki a berlini bíróság.

Ítéletek a berlini falnál lelőtt menekülők ügyében

Név	Tisztség	Ítélet
Erich Honecker	Az NDK államtanácsának elnöke (1971-1989)	A pert Honecker májrákja miatt nem fejezték be.
Egon Krenz	Az NDK államtanácsának elnöke (1989)	Kétszer 6 év és hat hónap börtön (2003-ban szabadult)
Erich Mielke	Az NDK állambiztonsági minisztere (1957-1989)	Ítélet nem született, 1993-1995 között egy 1931-es rendőrgyilkosság miatt volt fegyházban.
Willi Stoph	Az NDK belügyminisztere (1952-1955) és minisztertanács elnöke (1964-1973)	A pert egészségügyi állapota miatt nem fejezték be
Heinz Keßler	A NSZEP elnökségének tagja	7 év és hat hónap börtön (1998-ban, három év letöltése után szabadult)
Günter Schabowski	A NSZEP elnökségének tagja	7 év börtön (2000-ben, három év 5 hónap letöltése után szabadult)
Fritz Streletz	A Nemzeti Védelmi Tanács elnöke	5 év és hat hónap börtön (szabadult, ügyének felülvizsgálata az Európai Emberi Jogi bíróság előtt)
Klaus-Dieter Baumgarten	A határőrség parancsnoka	6 év és 6 hónap börtön (1997-ben 3 év letöltése után szabadult)

A berlini fal emlékei

Berlinben a fal lebontása után megindult a verseny a városközpontban fekvő legértékesebb területek megszerzéséért. A nagyberuházások, területrendezések átalakították a városi tájat és megváltoztatták azokat a helyeket, ahol addig a határzár állt. A 90-es évek vége óta Berlin egyre nagyobb hangsúlyt fektet a fal egyes, még fellelhető szakaszainak emlékhelyként való megőrzésére, illetve a jelentősebb helyszínek emlékhellyé való átalakítására. 2006-ban a városi szenátus elfogadta a berlini falról való megemlékezés koncepcióját.

A fal kitüntetett pontjai mára komoly idegenforgalmi vonzerővel rendelkező attrakcióvá váltak. Berlin egyik leglátogatottabb múzeuma a Checkpoint Charlie-nál létesült Falmúzeum. A Bernauer Straße mentén épségben megmaradtak a műszaki zár elemei. Itt a fal leomlásának 10. évfordulója óta működik az egykori határzár bemutató kiállítás és dokumentációs központ. A berlini falsétány a fal vonalát követve 21 táblán informálja a látogatókat.^[16]

A világ több városában is kiállították a fal egyes darabjait. Többek között áll egy darab a Ronald Reagan Elnöki Könyvtár udvarán Kaliforniában, illetve az Európai Unió brüsszeli székhelye

előtti téren is. Budapesten - korábban - a Tabánban állítottak fel két faldarabot. (A betonelemeket azóta a rongálások miatt elszállították.)

A berlini fal nyomai

A kettős bazaltkocka-sor a fal helyét jelöli

A német egység megvalósulása óta eltelt időben a műszaki zárat szinte teljesen lebontották. A betonelemeket a városi autópályák építésekor használták fel, a fém alkatrészeket beolvasztották. A 90-es években Berlin szenátusa határozatot fogadott el berlini fal helyének megjelöléséről. Egy kettős bazaltkocka sor lefektetéséről döntöttek, amelyet néhol a „berlini fal 1961-1989” feliratú fémtábla tagol. A kockasor a műszaki zárrendszer nyugat-berlini irányban sorrendben legutolsó épített elemének, a nyugati falnak a nyomvonalát jelzi. Az ettől kicsit nyugatabbra esett, valamikori szektorhatárokat 1-2 turistalátványosságot (például a Checkpoint Charlienál látható szektorjelző táblát) leszámítva ma már szinte semmi sem jelöli.

A berlini belvárost átszelő egykori határsávban az egyesítést követően beinduló építkezések szinte teljesen megváltoztatták a környéket, itt a bazaltkockákon kívül ma már csak kevés emlékekkel találkozhat a látogató. A külsőbb kerületekben, azonban, még ma is jól felismerhető a létesítmény nyomvonala.

A nevezetes Bernauer Straße délkeleti oldalán, a lerombolt házak helyén kialakított halásáv helye még ma is jobbára üres. A Bernauer Straße és az Ackerstraße sarkánál egy kb. 70 méter hosszú szakaszon a műszaki zárat teljes szélességében megőrizték, illetve visszaépítették, a látogatók megtekinthetik az eredeti helyén álló keleti Hinterlandmauert, a nyugati „fal”-at és a köztük húzódó valamikor határsávot is. Az utca végén, a Schwedter Straße, az Oderberger Straße az Eberswalder Straße találkozásánál a fal a Bernauer Straßét kettévágva a Schwedter Straßén nyugatra kanyarodott, ellehetetlenítve a Bernauer Straße és az Eberswalder Straße villamosforgalmát. A Kelet-Berlinbe eső Eberswalder Straßén ide érkező villamosok pályáját ezért nagy hurokban visszafordították. Ez a fordulóhurok a fenti forgalmi csomópont közelében jelenleg is megfigyelhető.

A berlini népnyelv falsávnak nevezi az egykori határzóna elhanyagolt, beépítetlen vonalát, ahol még ma is láthatók a betonkerítések és néhol az őrtornyok is. A növényzet, az egykor töményen kiszórt gyomirtó szerek miatt, csak nehezen regenerálódik. Az egykori 302 őrtornyóból ma még öt látható.

A Mühlenstraße déli oldalán fennmaradt a keleti fal (Hinterlandmauer) 1,3 km hosszú, később festményekkel díszített, East Side Gallery néven ismert szakasza.

A berlini fal a művészetekben

- Az East Side Gallery a berlini fal megnyitása után a keleti oldali falmaradványokon (a Mühlenstraße melletti 1,3 km hosszú szakaszon) 1990 tavaszán létrehozott nemzetközi graffiti galéria.

- Roger Waters, a Pink Floyd egykori basszusgitárosa 1990-ben a fal helyén, számos neves zenész közreműködésével adta elő a *The Wall* című koncertjét.
- *Az alagút - Der Tunnel*, 1999. Rendező: Marcus Vetter
- *1961 – A berlini fal*: 2001-es színes, szinkronizált dokumentumfilm 10 percben. Rendezője Vitézy László.
- *Berlin - A fal leomlik (Wir Sind Das Volk)*, 2008-as színes, szinkronizált német film. Rendező: Thomas Berger.

Érdekességek

- Egy keletnémet kispárt a 2005-ös választásokon a berlini fal újjáépítését tűzte ki céljául.
- Az Asahi TV 1990-ben gyűjtést rendezett Japánban abból a célból, hogy a berlini fal helyét cseresznyefákkal ültessék be. Az összegyűlt egy millió euróból 10 000 cseresznyefát ültettek Brandenburgban és Berlinben.
- A keletnémet Reichsbahn felelt az épülő fal anyagának helyszínre szállításáért. A nyugat-berlini vasúti hálózatot is a Reichsbahn üzemeltette, ezért a falhoz építőanyagot szállító vonatok átjártak Nyugat-Berlinen.
- A berliniek által egyszerűen csak Kacsacsörnek nevezett kertés terület határvonala furcsa kanyarokat írt le. A háborúban győztes szövetségesek a tömböt egyenlő részekre osztották fel, ahol minden egyes keleti teleknek két nyugati szomszédja volt. A kiskertek művelését a fal felépítése után sem hanyagolták el, de csak az NDK „legmegbízhatóbb” polgárai (többnyire párttagok) lehettek itt tulajdonosok.
- 1988. július 1-jén területcsere zajlott le Kelet- és Nyugat-Berlin között. A fal nyugati oldalán lévő, de az NDK-hoz tartozó ún. Lenné-háromszög addig gyakorlatilag területenkívüliséget élvezett, lakói hajléktalanok és a nyugati törvényekkel szembekerült szélsőbalos aktivisták voltak. A területcsere bekövetkeztekor a nyugati rendőrség azonnal megszállta a területet, amelynek lakói a berlini falon átmászva az NDK-ba menekültek, ahonnan az NDK népi rendőrsége órákon belül visszatoloncolta őket Nyugat-Berlinbe.^{[17][18]}
- Az egyezményeknek megfelelően a nagyhatalmak még a hidegháború legfagyosabb óráiban is járőröket indíthattak egymás területére. A fal felhúzását követően az amerikai katonai egységek tüntetően, napi 12 alkalommal mentek át járőrözni a szovjet szektorba. A szovjet egységek a járőrözés mellett gondoskodtak a brit szektorban, a Tiergartenben álló (a környezetétől szögesdróttal elkerített) szovjet hősi emlékmű folyamatos őrzéséről is.^{[19][20]}
- Nyugat-Berlin körül az NDK-területébe ágyazva, de attól teljesen elszigetelve 10 nyugati exklávé létezett. Ezek közül az egyetlen lakott a Berlin délnyugati részén fekvő Steinstücken nevű falu volt. 1951-ben a szocialista állam megkísérelte a terület elfoglalását, de a lakosság ellenállása miatt ez nem sikerült. Steinstücken egy rés volt a falon, mivel az odavezető utakon csak tankakadályok álltak. A területen különösen gyakoriak voltak a határőrök dezertálásai. A fal felépítésekor a területre vezető utat az NDK teljesen lezárta, ezért az amerikai hadsereg helikopter-leszállót épített és állandó „helyőrséget” hozott létre Steinstücken egyik portáján. A megoldást 1972 őszén egy bonyolult területcsere és alku hozta el, amikor a két állam kiegyezett egy 20 méter széles korridor létesítésében.^[21] A korridort és a települést az NDK ekkor egy külön „steinstückeni fallal” vette körül.
- 1972-ben az NDK és Nyugat-Berlin vezetői megállapodtak, hogy a nyugati szektorok kommunális hulladékát az NDK szeméttelpein rakják le.
- A határsáv megszűnésének egyetlen vesztese a falak közötti gondozott fűben elszaporodott és szinte háborítatlanul élő nyulak lettek. Az lebontás után Nyugat-Berlinbe költöztek át. 2009-ben lengyel-német dokumentumfilm készült róluk, amelyet a Duna Televízió mutatott be. [4]

videók

Tégláról téglára - így készült a Berli Fal

<http://www.youtube.com/watch?v=EDu0-sdHUuM>

Titkosítás feloldva

<http://www.youtube.com/watch?v=1jd-tdfABZg>

A következő videók a feladatok megoldásához nem szükségesek, de érdemes megnézni őket.

Berlini fal

<http://www.youtube.com/watch?v=QyrEI50N9QM>

A rejtélyes XX. század 24.rész - Berlini fal felépül

<http://www.youtube.com/watch?v=VAMujQ2lpml>

Interjú Kiss Ulrich jezsuita atyával

<http://www.youtube.com/watch?v=g6Ax15x8saY>

Berlin wall fall @ Potsdamer Platz 1989 in Berlin

<http://www.youtube.com/watch?v=1URzkk-oa28>